

Jean Giono
Kěž tonu v radosti
Přeložil Jaroslav Zaorálek
Malvern 2020, 398 s.

Kniha Kěž tonu v radosti francouzského spisovatele Jeana Giona vyšla v roce 1936 a ve stejném roce byla přeložena i do češtiny. Druhé vydání této románové básně promlouvá nezmenšenou silou o prostém žití, opojení přírodou a existenci spjaté s přirozeným cyklem počasí, ročních období i života a smrti. Autor, který svou tvorbu zasvětil venkovu, přírodě a pacifismu, v knize zachycuje, jak se do životů obyvatel náhorní plošiny („nešťastného kraje“) navrácí smysl. Změnu zosobňuje potulný akrobat Bobi, který přišel během hvězdné noci a začal léčit „malomocnost“ upracovaných vesničanů, z jejichž každodenního stereotypu se vytratila radost. Hlavní hrdina je učí svobodě, přirozenosti a autentickému bytí, které lze vyvolat snadno – rozhovorem, činem vytrhujícím ze všednosti, pozastavením a „jiným“ pohledem na svět kolem. Na základě maličkostí a zdánlivých zbytečností, jako je rozhození nadbytečných zásob obilí ptákům, vysázení na louku nebo utracení ušetřených peněz za ochočeného jelena, vyvstává nová komunita. Ta získává jakousi archaickou senzitivitu ke světu, přestává hromadit majetek a všímá si, co se děje tady a teď. Ovšem v okamžiku, kdy se objeví radost a láska, začíná být jasné, že na sebe dlouho nenechají čekat ani tragédie a smrt. A nakonec se v závěrečném pochybovačném monologu dozvíme, že „nic netrvá. Jakmile je nějaká věc sebedméně hotova, umírá a naráz se noří v místo, na němž je nehybná, jako žhavé železo do sněhu. Není radosti.“

Karel Kouba

Eva Meijerová
Ptačí domek
Přeložila Veronika ter Harmsele Havlíková
Host 2021, 228 s.

Biografický román Ptačí domek nizozemské výtvarnice, spisovatelky, filosofky a písničkářky Evy Meijerové zachycuje život a dílo úspěšné britské houslistky Gwendolen Howardové, která byla zároveň amatérskou ornitoložkou. Ta sice svými ornitologickými knihami a studii, publikovanými pod jménem Len Howard, nikdy nenadchla odborníky, ale zato si získala nečekanou oblibu u laické veřejnosti a milovníků ptáků po celém světě. Meijerová se s knihami Birds as Individuals (Ptáci jako jedinci, 1952) a Life with Birds (Život s ptáky, 1956) setkala při psaní diplomové práce a usoudila, že Howardová svým výzkumem předběhla dobu a že oba tituly jsou i dnes čtenářsky zajímavé, ačkoli byly téměř zapomenuty. Proto začala pracovat na románu, v němž celkem povedeně smísila sporá biografická fakta s příběhy ptáků z autorčiných děl, svědectvími obyvatel Ditchlingu, kde Howardová velkou část svého života pobývala, a fikcí. Třebaže Meijerová neskrývá svou náklonnost k Howardové, vypodobnila ji bez přehnaného přikrašlování jako ženu, z níž se v závěrečné životní etapě stala nerudná paní, která dává před lidmi přednost ptáčím společnostem. Lásku k přírodě a fascinaci světem ptáků nejspíše opravdu stavěla nade vše ostatní, což kniha velmi dobře demonstruje: „Ptáci mi ukazují, že čas není přímka, kterou z něj dělají lidé. Věci nekončí, jenom mění tvar.“

Zdeňka Beranová

Luboš Bendzák
Práce a dni
Modrý Peter 2021, 155 s.

Aj keď sa Luboš Bendzák (nar. 1966) etabloval na slovenskej literárnej scéne predovšetkým ako svojský a postupom času neprehliadnuteľný básnik, v apríli tohto roku vyšla v levočskom vydavateľstve Modrý Peter jeho druhá prozaická kniha. Práce a dni sú súborom krátkych denníkových záznamov, mikropríbehov a úvah s neskrývanými aforistickými ambíciami. Komika je ostatne to najzaujímavejšie, s čím Bendzák v novom súbore prichádza. Outsiderská póza úsečného komentátora s otvorene autobiografickými rysmi je uveriteľná práve vďaka tomu, že sa nám autor nesnaží zvestovať exkluzivitu a veľké pravdy pomocou exaltovaného gesta a stokrát vylúhovaného frázovania. Bendzák toto všetko úspešne ignoruje a vystačí si s pozorovaním a lakonickým komentovaním bizarnosti a absurdít bežnej životnej prevádzky, ktorá sa môže javiť banálne a súčasne veľkolepo („Prdím a vetrám. Vlastne nič iné celý deň nerobím.“). Toto nastavenie vynikne o to viac, ak ho porovnáme s vážnym tónom Bendzákovej predchádzajúcej knihy Samota je moja staršia sestra (2017). Práce a dni sú aj napriek niekoľkým slabším miestam, ktoré zostali len na úrovni nápadu a dali sa vypustiť či prepísať, rovnako osobným a otvoreným dielom ako jeho prozaický debut. Cená je tu predovšetkým nastolená optika, ktorá vzdialene pripomína Charmsa a ukazuje, že Bendzák by sa v prípade vhodnej kombinácie autorských taktík, ktoré zatiaľ predviedol, mohol na poli slovenskej prózy rozvinúť do netušených sfér.

Igor Mikušiak

Liana Rosinová
Čistá biela (je mýtus)
Brak 2020, 308 s.

Pětidílný esej Liany Rosinové je čtivou dekonstrukcí vnímání barvy, která je již od antiky synonymem čistoty a pravdy. Jak ale text mnohokrát dokáže, tato symbolika slepě přehlíží temné pozadí, jímž je snaha o dosažení čisté bílé většinou doprovázena. Formou i obsahem Rosinová vychází z kontextu světové i československé architektonické moderny. V jednotlivých částech, odvozených od corbusierovského přirovnání bílé k chlebu, mléku a vodě (doplňených autorkou o vlastní kategorii kosti), a v závěrečné syntéze postupně rozebírá různé oblasti představ, s nimiž je bílá barva spojována: od problematiky hygieny a čistoty přes téma bílé pleti, eugeniky a potlačené sexuality, otázky kolonialismu či snahy o zvědecké lidské až k purismu a potlačení estetiky ve jménu funkčnosti a efektivity. Esaj problematizuje jednoduchá východiska moderny a poukazuje na „špinavý“ a často i krvavý kontext, v němž mohla být realizována. V závěrečném shrnutí modernu znečistí postmoderna, modernistickou jednoduchost nahradí postmoderní komplexita a nebezpečnou banálností významů chaos. Kniha tak – alespoň teoreticky – končí dobře. Při odhlédnutí od bílých stránek působivého grafického zpracování grafiky Aurélie Garové se ale znepokojivý pocit vrací. Touha po čistotě je v českých a slovenských městech a domech, stejně jako v politických projevech, stále ještě většinově přítomná; vědomí odvrácené stránky této touhy ale bohužel většinově dosud není.

Eliška Málková

Pray Away: Očista modlitbou (Pray Away)
Režie Kristine Stolakisová, USA 2021, 101 min.
Premiéra v ČR 3. 8. 2021 (Netflix)

Showrunner a producent Ryan Murphy se v posledních letech věnuje rozporuplně přijímaným seriálům, jako Ratchedová nebo Halston. Zajímavější než většina z nich byla dvojice dokumentů odhalujících skryté queer dějiny Ameriky dvacátého století – profil obchodu s pornografií Circus of Books a příběh utajovaného lesbického vztahu Tajná láska. Letos k nim přibyl třetí titul, Pray Away: Očista modlitbou, který se zaměřuje na křesťanskou organizaci, jež se v USA věnovala konverzní terapii, to znamená „léčbě“ homosexuality. Všechny tři filmy se soustředí hlavně na osobní výpovědi postav a jsou spíš empatické než věcné. První dva ale zároveň dokázaly propojit osobní historii s velkými dějinami. Nezabývaly se významnými osobnostmi, ale běžnými lidmi a institucemi, jejichž prostřednictvím se queer komunity setkávaly s širší veřejností. Právě přemostění individuální zkušenosti k širším souvislostem se Pray Away daří z trojice filmů nejhůře. Snímek patří mezi „terapeutické“ dokumenty, jež mají poslední dobou úspěch na Netflixu a v nichž jde hlavně o protagonisty, kteří se zpovídají ze svých traumát. Tvůrcům se povedlo dostat před kameru několik mluvčích konverzní terapie, kteří zpětně svých činů litují, avšak dozvídáme se od nich spíš to, jaké emoce v nich celá zkušenost zanechala, než souvislosti a širší kontext. Série svědectví je sice zdrcující, ale vlastně nic víc. Tak pozoruhodné téma jako vztah křesťanství a homosexuality by si zasloužilo důkladnější a občas i věcnější přístup.

Antonín Tesař

Architecture Uncomfortable Workshop: Planning and Building Methods
Galerie VI PER, Praha, 21. 7. – 11. 9. 2021

Architekt je se svou prací hotov, když předá staviteli plány k výstavbě. Stavební práce však často probíhají jinak, než architekt zamýšlel. Mění se přání klienta, kvůli rostoucím cenám se používají jiné materiály, projekt pozměňuje i stavitel, který chce stavět svými ověřenými postupy. Co kdyby však architekt vzal tuto nejistotu od počátku za svou a podle toho dům rovnou navrhoval? Takový přístup představuje výstava budapeštského studia AUW – Architecture Uncomfortable Workshop v pražské galerii VI PER. Architekti z AUW se zajímají o lidovou tvořivost a na výstavě prezentují ručně vyráběné sochy a nábytek. Téma řemeslnosti je prezentováno i pohledem samotných řemeslníků. Ve videosejích vedou architekti rozhovory s tesařem, obkladačem a zedníkem, kteří popisují svůj náhled na proces stavby. V expozici dále najdeme skici, modely a plány budov, jejichž pomocí AUW nabízí řešení, jak postupovat při navrhování a stavbě. Pomocí abstrahovaných modelů a jednoduchých skic architekti vysvětlí základní principy domu klientovi a staviteli. V dalším kroku vytvářejí taktické stavební výkresy, ve kterých stanovují základní hranice a principy pro to, aby koncept stavby zůstal zachován, rozhodnutí o materiálech a detailech ale už dělá stavitel podle svých zkušeností. Podle AUW nespočívá role architekta v navrhování domů jako dokonalých strojů nebo uměleckých děl, ale spíše ve vytváření prostorů pro skutečný život, který je nepředvídatelný a nedokonalý.

Matěj Čunát

Vojtěch Bárta, Ondřej Novotný
Gomora ekocida
Psnáno z reprízy 4. 8. 2021 na festivalu Zlatá x chemie x

Dokumentárnost románu Gomora Roberta Saviana rozčílila neapolskou mafii natolik, že musí autor od roku 2006 žít pod trvalou policejní ochranou. Knihou inspirovaná inscenace Gomora ekocida byla hlavní dramaturgickou linkou letního divadelně-aktivistického festivalu Zlatá x chemie x v „nejmafianštější“ části Prahy. Přesazení z libeňské Invalidovny na Staré Město, do uličky táhnoucí se podél bývalého kláštera svatě Anny, site-specific projektu jednoznačně prospělo. Chvilí trvalo, než mi došlo, že přeplněné černé pytle nejsou součástí pražské reality, ale tvoří scénu. Ani mobilní toalety nebyly logickým zázemím pouličního festivalu – představovaly izolovanou stanoviště „pohádkového lesa“, která nabídla publiku přesouvajícímu se pod režisérským dohledem vždy jeden koncentrovaný výjev. Jednou šlo o kontejner, v němž se dá přes půl světa převážet cokoli od zmražených mrtvol po zdravotně závadný průmyslový odpad; jindy o svatostánek obývaný oflitrovanou madonou, která lacinou voňavkou přebíjela komentovaný smrad mafií ovládaného velkoměsta plného odpadků a obklopeného hořícími skládkami (inscenační byli milosrdní a pach exkrementů a skládek nebyl přítomen reálně). A ve finále se přenosný záchod stal pódiem zfetovaného politika, který lže davu, a ten mu za to tleská, přestože je jasné, jak se věci mají. Co všichni víme, bylo podáno jako zakoušený, esteticky propracovaný obraz. „A – anti – anticapitalista!“ by si člověk po představení zaskandoval s daleko větší razancí než před ním.

Marta Martinová

Julien Baker
Little Oblivions
CD, Matador 2021

První dvě alba americké písničkářky Julien Baker postavila posluchače před výzvu pokusit se absorbovat silný emocionální proud. A zdá se, že publikum tuto výzvu rádo přijalo. Desky Sprained Ankle (2015) a Turn Out the Lights (2017) jako by byly především vehikulem pro zprostředkování naléhavých prožitků hudebnice, a možná i proto zněly až minimalisticky. Velmi podobným dojmem ostatně působily i první desky spřízněných písničkářek Phoebe Bridgers a Lucy Dacus, s nimiž Baker vytvořila indie „superskupinu“ Boygenius. Eponymní EP z roku 2018 bylo překvapivě hlučné a instrumentálně propracované. Rozhodně se nejednalo o pouhý pokus zúčastněných hudebnic otestovat fungování jejich v jádru intimních písní na hrubším zvukovém pozadí. Založení skupiny v kariérah jejich členek vytvořilo celkem výrazný zlom – a aktuální nahrávka Julien Baker to jen stvrzuje. Zvukový design alba Little Oblivions je opět koncipován pro snadný přenos emocí, tentokrát však zcela jinak než na předchozí dvojici desek. Mezi zpěvačkou a posluchačem totiž stojí masivní zvuková stěna, která vybízí k aktivitě: jen ten, kdo dokáže tuto stěnu „prorazit“, pronikne do soukromí, osobních krajín umělkyně. Anebo je to ještě jinak? Nereflektuje Baker nakonec pozici žen v současné popkultuře – tedy jejich přílišnou odhalenost před zraky publika – tím, že se ukrývá do neprostupného sonického krunýře? Jistě je, že se s touto umělkyní lesbické orientace ztotožňuje početná komunita mladých posluchaček.

Benjamin Slavík